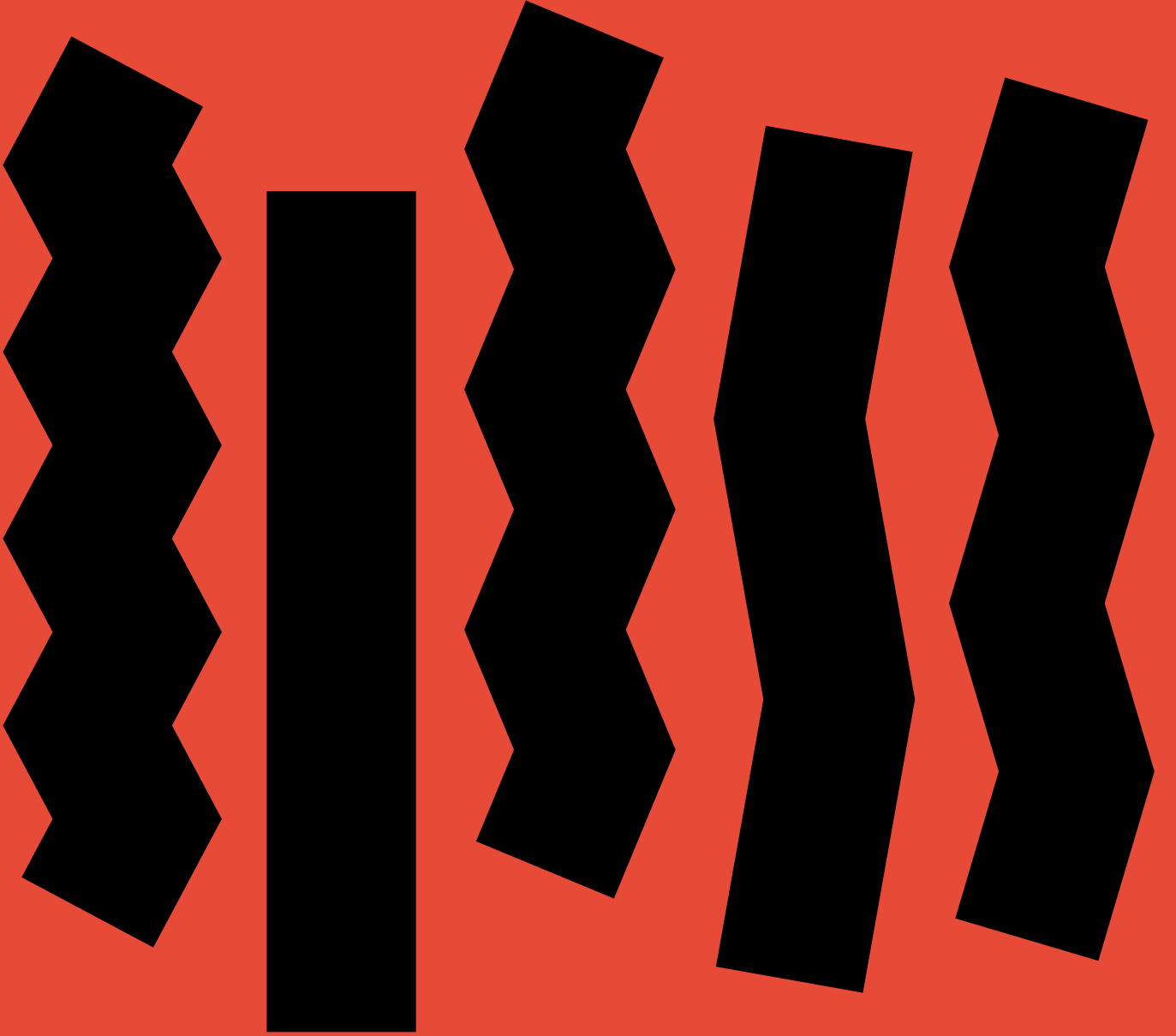

Eşitsizliklerin Azaltılması

---

3. imece Destek Programı
Araştırma Raporu

imece

Toplumdaki eşitsizliklerin azaltılması için dezavantajlı grupların sosyal ve ekonomik anlamda güçlenmelerini ve kapsayıcılığı nasıl sağlayabiliriz?

Eşitsizliklerin azaltılması neden önemli?

Son 25 yılda, bir milyardan fazla insanın aşırı yoksulluk sınırından çıkması ve küresel yoksulluk oranının tarihin en düşük oranına düşmesi, zamanımızın en büyük insani başarılarından biri olarak düşünülebilir.¹ Ancak, tüm dünyada sağlık, eğitim, gelir dağılımı gibi birçok başlıkta eşitsizlikler kalıcı hale gelerek devam ediyor ve eşitsizliklerin azaltılması için çözüm üretemeyen bir dünyada, yoksulluğun da ortadan kalkması mümkün değil.

Eşitlik kavramı, üzerine her zaman tartışılan konulardan biri.² Tarihsel süreç içerisinde toplumlardaki ekonomik ve sosyal problemlerin kökeninde eşitsizlik olduğu ve daha eşitsiz toplumların kalkınma anlamında daha kötü durumda oldukları pek çok araştırmaya konu olmuştur. Günümüz toplumlarının içinde bulunduğu ekonomik eşitsizliklerin tarihsel kökenlerini incelendiğinde, yaşanan eşitsizliklerin birçok faktörün etkilemesiyle ortaya çıktığını ve çok katmanlı olduğunu görüyoruz.³

Eşitsizliklerin çok katmanlı oluşu, bu alanda yapılan çalışmaların birbiri ile kesişmesini de beraberinde getiriyor. Bu sebeple, **eşitsizliklerin azaltılması için toplumdaki tüm dezavantajlı ve dışlanmış toplulukları kapsayacak şekilde eğitim, sağlık, gelir dağılımı ve yoksulluk ve istihdam gibi konularda eşitsizlikleri yaratan alanların tümüne odaklanmak gerekiyor.**

imece, başlattığı yeni destek programı ile eşitsizliklerin azaltılmasına odaklanarak, Türkiye’de bu konuda yaşanan pek çok sorunun çözülmesine yönelik fikirler geliştiren girişimcileri destekleme görevini üstleniyor. imece, bu kapsamlı ve çok katmanlı sorun alanında farklı müdahaleler tasarlamayı kolaylaştıran bir platform rolünü benimsiyor.

Dünyada eşitsizlikler: Küresel veriler

Küresel olarak eşitsizliğin gittikçe artması, dünyada bu konuda yapı-

1 - World Bank, “Decline of Global Extreme Poverty Continues but Has Slowed”, 2018.

2 - UNDP, The CASE STUDY on Income and Social Inequalities in Turkey, Regional Human Development Report 2016.

3 - Thomas Piketty, Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital, İş Bankası Kültür Yayınları, 2015, s. 22.

lan çalışma ve araştırmaların da sayısını artırıyor. Bu çalışmalar, eşitsizliğin toplumların sağlığı ve refahı üzerindeki uzun vadeli zararlı etkilerini gösteriyor.⁴ Toplumdaki eşitsizlikleri gelir eşitsizlikleri, engellilikten kaynaklanan eşitsizlikler, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kıır-kent arasındaki eşitsizlikler, göçten kaynaklı eşitsizlikler gibi birçok alanda görmemiz mümkün.

Ana akım söylemin içine yerleşmiş olan en zengin %1 ve geriye kalan %99, dünyadaki insanların %1'inin servetinin, geri kalan %99'un servetine eşit olduğunu iddia ediyor ve bu iddiayı destekleyen ve yıllar içindeki durumu gösteren pek çok çalışma yapılmaktadır. OECD ülkelerine bakıldığında, **gelir eşitsizliği** son elli yıl için en yüksek düzeyde. OECD içerisinde, en zengin %10'un ortalama geliri, en fakir %10'un dokuz katına eşit ve bu oran 25 yıl önce 7 kattı. Eşitsizliğin son yarım yüzyılına bakıldığında, sadece Türkiye, Şili ve Meksika'da eşitsizliğin azaldığını ancak buna rağmen, Şili ve Meksika'da en zenginlerin gelirlerinin en yoksullardan hala 25 kat daha fazla olduğunu söylemek mümkün.⁵

Geçtiğimiz yıldan bu yana dünyadaki milyarderlerin servetleri günde 2,5 milyar dolar arttı. Buna karşın, dünya nüfusunun en yoksul yarısı, yani 3,8 milyar insanın serveti %11 oranında düştü. Bu nüfus aynı zamanda günde 5.5 doların altında yaşayan aşırı yoksulluk sınırındaki insanları da kapsıyor.⁶ Dünya Eşitsizlik Raporu 2018, 1980 ve 2016 yılları arasında dünya nüfusunun en yoksul %50'sinin, küresel gelir artışındaki her bir dolardan sadece 12 sent yakaladığını göstermiştir. Buna karşın en zengin %1, her bir dolardan 27 sent elde etmiştir.⁷ Raporun ortaya koyduğu diğer çarpıcı sonuç ise, 2008'de gerçekleşen küresel ekonomik krizden bu yana, son 10 senede milyarderlerin sayısı artarak, neredeyse iki katına çıkmış olması.

Son 10 sene içinde giderek artan **kitlesel göç hareketleri** de dünyada yaşanan eşitsizliklerin bir sonucu olarak karşımıza çıkıyor. Mülteci krizi, bir insanlık krizi olarak her geçen yıl daha da büyüyor. Dünyadaki toplam mülteci sayısı bir önceki seneye göre %10 artmış durumda.⁸ Dünyada yaklaşık olarak 68,5 milyon zorla yerinden edilmiş insan var ve bu toplam içerisinde, sayıları 24,5 milyonu bulan mültecilerin güvenilir şekilde "sığınacak limanları (safe haven)" olmadığını ortaya koyuyor.⁹

Mültecileri kabul eden ülkelerin, gelen yeni nüfusun yükünü ve sorumluluklarını kaldıracak ekonomik güce ve hukuksal altyapıya sahip olması beklenir, fakat bu beklentinin aksine, mültecilerin büyük çoğunluğu gelişmekte olan ülkelerde hayatlarını sürdürüyorlar. Bu ülkelerin genellikle yüksek eşitsizlikler barındıran toplumlar olması, hassas bir grup olan

4 - OXFAM International, An Economy for the 1%, 2016.

5 - OECD, Inequality,

6 - OXFAM, "Public Good or Private Wealth?", 2019.

7 - OXFAM International, Public Good or Private Wealth, 2019, s. 11.

8 - UNHCR, "Global Trends 2017", 2017.

9 - OXFAM International, Public Good or Private Wealth, 2019, s. 23.

mültecileri daha da kırılgan hale getiriyor. Bu kırılganlığı ve mültecilerin yaşadığı eşitsizlikleri gözetken Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri mültecilerin hakları ve hayat koşullarının iyileştirilmesi konusuna değiniyor.

Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik insani gelişmenin önündeki en büyük engellerden biri. Her ne kadar yıllar içerisinde büyük adımlar atılmış olsa da kadınlar ve erkekler arasında sağlanabilmiş bir eşitlikten bahsetmek mümkün değil. Dünya Ekonomik Forumu Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Endeksi'ne göre, eşitliğin yakalanarak uçurumunun kapanması için öngörülen süre 108 yıl.¹⁰ Kadınların ve kız çocuklarının sağlık, eğitim, işgücü piyasası ve siyasi katılım alanlarında karşılaştıkları dezavantajlar büyük bir eşitsizlik kaynağı ve güçlenmelerinin önünde bir engel olarak karşımıza çıkıyor.

Eşitsizliklerin kesiştiği bir alan olarak **engellilik**, dünyadaki nüfusun %15'ini etkilemekte ve demografik dönüşümden, artan yaşlanan nüfustan dolayı da yaygınlaşmakta. Bu konuda Dünya Sağlık Örgütü'nün raporuna göre sağlık, eğitim, işgücüne katılım ve siyasi katılım ele alındığında engelliler birçok eşitsizlikle karşılaşıyorlar.¹¹ Mekanların, hizmetlerin ve ürünlerin erişilebilir olmaması engelli bireylerin sosyal hayata katılımını güçleştirerek engelli olmayan bireylere kıyasla onları daha da eşitsiz kılmakta. Diğer konulara ek olarak, bu alandaki veri çalışmalarının eksikliği politika, proje ve fikir üretmek isteyen insanların önünde başka bir engel oluşturuyor.

Türkiye'ye ilişkin veriler

OECD verilerine göre Türkiye'de eşitsizlikler son 25 yılda azalmış olsa da Türkiye hala pek çok alanda eşitsizliği bir arada barındırıyor.

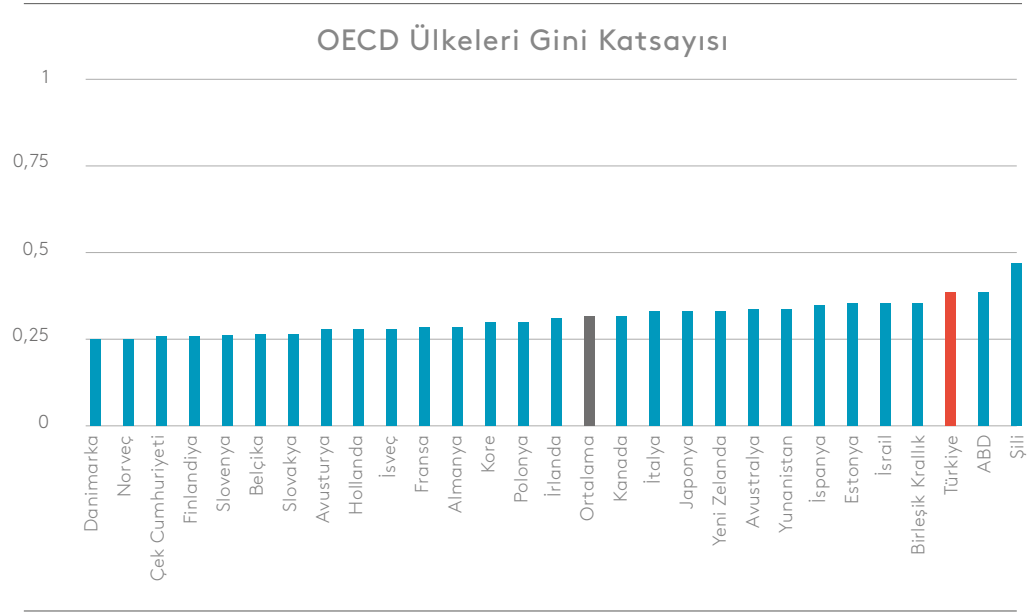
Eşitsizliği kıyaslamak için kullanılan en temel ölçüt olan Gini katsayısına baktığımızda¹² Türkiye 0,39 ile OECD ülkeleri arasında Şili'den sonra 2. en eşitsiz ülkedir. Gini katsayısı OECD ortalaması ise 0,32'dir.¹³

10 - World Economic Forum, Global Gender Gap, 2018.

11 - World Health Organization & World Bank, World Report on Disability, 2011.

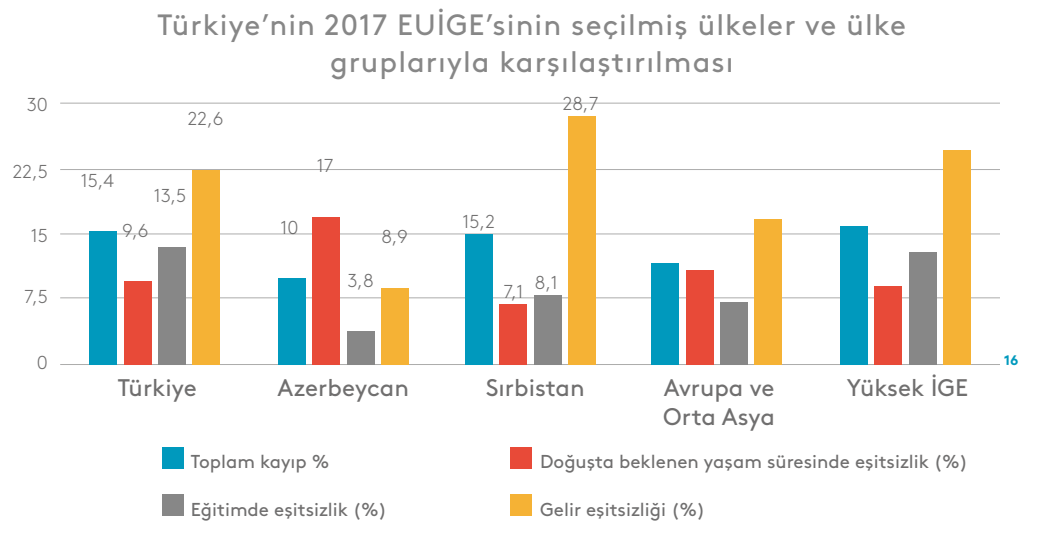
12 - 0 ile 1 arasında gösterilen Gini katsayısı standart bir gelir dağılımı ölçüsüdür. Tam eşitliği temsil eden 0 ile tam eşitsizliği gösteren 1 arasında değişir. Gini katsayısı, bazı sınırlamalara sahip olsa da, alternatif ölçümlerle benzer eğilim gösterir.

13 - OECD, "Bridging the Gap: Inclusive Growth 2017 Update Report", 2017, s. 19.

BM Kalkınma Programı'nın 1990 yılından bu yana sağlık, eğitim ve gelir alanlarında ülkelerdeki ilerlemeye baktığı **İnsani Gelişme Endeksi**'nde (İGE) Türkiye 2017 sıralamasında 189 ülke içinde 64. olmuştur. **Türkiye'nin kişi başına düşen gayri safi milli gelir sıralaması ile İGE sıralaması arasında ise 14 puan fark var. Bu da Türkiye'nin insani gelişmişlik olarak gelirden 14 sıra yukarıda olduğunu gösteriyor. 2009 yılından bu yana Türkiye'nin İGE sıralaması yükselmiş olsa da insani gelişmişlik düzeyi Türkiye'nin ekonomik kalkınma göstergelerindeki ilerlemesini yakalayabilmiş değil.**¹⁴

Benzer bir şekilde, BM Kalkınma Programı'nın, Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişme Endeksi (EUIGE) ise eşitsiz dağılımı da İGE hesaplamasına katıyor ve ülkelerin kaybını ölçüyor. Bu hesaplama 151 ülke için yapılıyor ve Türkiye İGE değerinden %15,4 kaybediyor.¹⁵ Eşitsizlik sebebiyle diğer ülkelerin İGE kayıp oranlarına baktığımızda, Azerbaycan %10, Sırbistan %15,2, Avrupa ve Orta Asya %11,7 kayba uğramış olarak hesaplanıyor.

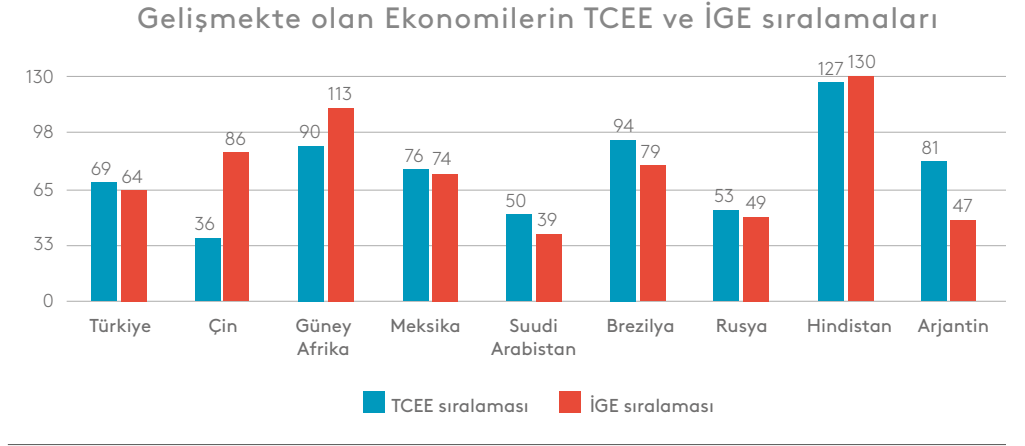

14 - UNDP, The CASE STUDY on Income and Social Inequalities in Turkey, Regional Human Development Report 2016.

15 - UNDP, İnsani Gelişme Endeksi ve Endikatörleri: 2018 İstatistik Güncellemesi, 2018.

16 - Türkiye'nin de içinde bulunduğu yüksek insani gelişmişlik seviyesindeki ülkeler.

Yukarıda bahsi geçen, üreme sağlığı, kadının güçlenmesi ve ekonomik faaliyetler boyutlarında ülkeleri kıyaslayan Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'ne göre, Türkiye 160 ülke arasında 69. sırada yer alıyor. Karşılaştırmalı olarak gelişmekte olan ülkelerin hem TCEE hem de İGE sıralamaları ise aşağıda tabloda incelemek mümkün.

Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen ve imece'nin de pusula olarak aldığı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri eşitsizliklerin azaltılmasını 10. Hedef altında kapsamıştır. Bu hedef, dezavantajlı grupların ekonomik, sosyal ve çevresel anlamda güçlenmesini, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir büyüme ve eşitsizliklerin azaltılması için öncelikli olarak görür. Bu kapsamda, 10. Hedef altında gittikçe artan eşitsizliklerin giderilmesi için **"en düşük gelirli %10'u güçlendiren, cinsiyet, ırk ve etnik kökene bakmaksızın herkesin ekonomik katılımını destekleyen sağlam politikaların benimsenmesi"**¹⁷ vurgulanıyor. Bu hedefin ikinci başlığı ile açıkladığı **"2030'a kadar yaşa, cinsiyete, engelliliğe, ırka, etnik kökene, dine, ekonomik ya da başka bir statüye bakılmaksızın herkesin güçlendirilmesi ve sosyal, ekonomik ve siyasi olarak kapsanmasının desteklenmesi"** alt hedefi imece'nin sosyal girişimcilik yoluyla çözüm aramayı hedeflediği üçüncü tema için kritik önem taşıyor.

imece'nin 10. hedef altında eşitsizliklerin azaltılmasına dair çözümler aradığı bu ana başlığın altında odaklandığı iki alan erişilebilirlik & engellilik ve mülteciler olarak belirlendi. Bu iki alan hakkında detaylı araştırma raporlarını [Herkes için erişilebilir eğitim, istihdam ve sosyal hayata katılım olanaklarını nasıl sağlayabiliriz?](#) ve [Mültecilerin eğitim, istihdam, sosyal hayata katılımını destekleyen ve psiko-sosyal durumlarını iyileştiren araç, model ve yöntemleri nasıl geliştiririz?](#) başlıkları altında bulabilirsiniz.

Çalışmanın Yöntemi:

Eşitsizliklerin azaltılması başlığını irdeleyebilmek amacıyla yaptığımız masa başı araştırmada, bu alanda yayınlanan uluslararası birçok endeks, rapor ve araştırmalardan ortaya çıkan verileri derledik. Bu kapsamda, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Bankası, OXFAM, İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) gibi küresel kurumların paylaştığı raporları çalışmamıza dahil ettik.

* Bu rapor S360 tarafından imece Destek Programı Eşitsizliklerin Azaltılması süreci için Eylül - Aralık 2018 döneminde hazırlanarak Şubat 2019'da son haline getirilmiştir.